

reggel és este; de mégis a létezőt — bár áldozattal, önmegtagadással is — fenn nem tartani, meg nem őrizni, nem elengedhetetlen vétele-e?

Arkos községében egy év óta áll fenn a népkönyvtár és olvasó egyesület. E szent ügyet megbukni engedni, gyalázatára válnék egy ily népes község értelmes, felvilágosult, olvasni szerető fiának és lányainak.

Népkönyvtárunk és olvasó-egyletünk alapító, pártoló és részvénnyel tagjai! Jertek, ne engedjétek — bár emelje fel fegyverét ellene az armány — elenyészni, hanem anyagi tehetségünkhez képest ügyekezünk fenntartani, gyarapítani, nehogy azt kellessék elmondani felette: „Arkosai népkönyvtárunk és olvasó-egyletünk alig született — már meghalt.”

Kőlcza Lajos,
ref. pap.

B. Gyula, 1878. január 16.

Ugy hiszem, hogy sem a tekintetes szerkesztő ur, sem a „Nemere” mélyen tisztelt olvasói nem vendik rossz néven, ha úgy némelykor s a jelen alkalommal is lelkem a kicsi Alföld délibábos rónáról messzi tájra száll s kedves szülőtte földemem, bérce kis honom, a vadregényes Székelyföld határán, melyhez ifjkorom annyi szent emléke köt, megpihenni vágyik.

Ujlag légy üdvözölve általam kedves szülőföldem, melynek bár elmúlt, de mégis örök élő és lábba emlékei felett a kegyelet hálás világa ég lelkemben.

Ott van te bennem egy falu s e faluban egy hajlék, hol az első napuságról sütött rám, hol gyermekkorai boldog éveim lelétem; ott van egy város, Sepsiszentgyörgy, hol tanulói pályám kezdődött s hol a továbbiak szilárd alapját nyertem. Ott vannak ott, melyekre oly sokszor gondolok, melyek lelkemet oly kimagarázhatlan édes érzelmekkel töltik el s csak az fájt nekem, hogy mentől jobban vágyom hozzád, annál távolabb esem tőled.

Ha az Alföld délibábját bámulám, eszembe jutottak vad regényes fenyvesdű, melyek közt a gyermekkorai boldog s csaknem öntudatlan korban annyiszor utaztam gyalog és szekéren Udvarhelyre, hová lelkemet a tudomány szomja vonzza.

Ha rá gondolok, hogy az Alföldön engem, az igénytelen székely embert mennyi szívesseggel s éi nem érdemelhetett barátsággal halmoznak el, eszembe jut a Székelyföld, melyet művelt külföldi utazók oly sokszor megénekelték s nemcsak vendég-szeretetét oly magasan kiemelték.

Ha látok egy iskolát, melyet példászerű rend és pontosság jellemez, eszembe jut az ujlag, mert bár sokan huzzák fent is, lent is a vészharangot, nálad a tanügy oly virágzó, milyent a különben gazdag Alföld fel nem mutathat s melyet a főváros — hangsúlyozva, legyen mondva — büszkén vállalna magáénak. Fogadd e kifejezést hálás megemlékezésem jeléül, mint tárgyilagos igazságot, ha szükség leend rá, be is bizonyítom. S mert a dolgok így állnak, fogaddja a székelyföld tanítói, tanári kara s tanfelügyelősége legforróbb üdvözlését!

Ha látok egy alföldi embert, ki kicsinyelve említi, hogy neki „csak” 800 hold, vagyis 1600 köbfele földje van s elszörnyed, hogy 30, sőt kevesebb hold birtokból hogy élhet meg az ember: újból eszembe jut, mert bár milliomosokkal nem igen rendelkezel, nemcsak a közműveltség, de a közvagyonosság is magasabb lábon áll nálad mint it. A mellett van t ő r t ő n e t i multad, melyre büszkén hivatkozhatasz s melyre a fél világ bámulva tekint s melyet meghazudtolnod, beszennyezned soha nem szabad.

Van szellemi tőkéd, egy még fel nem fedezett, kiaknázatlan aranybánya: gyerekeid. Igen, mert bár mit mond a kicsinyes irgység, 8 évi biztos tapasztalataim szerint a székely fiak egy a bel, mint külföldi egyetemeken mindig az elsőcsalad s igen bajos volna meghatározni, hogy tehetségük, vagy szorgalmuk volt-e nagyobb? E sorok írójá, ki az ország több helyén megfordult, sokat nevelésközdött, tanítóközdött s tanároskodott, némi büszkeséggel vallja be, hogy inkább oktat 10 székely fiut, mint egy mást az ország bármely részéből.

Ha hallom, hogy téged vaskalaposnak szólnak, hogy elmaradsz a kortól, hogy aristokratikus szellemű vagy s kasztrendszerekkel bírsz, eszembe jut, hogy sok helyett s épen a hol legnehezebb beszélnék, szintén van aristokracia, t. i. pénzarisztokracia és nélkül. Azért megbocsát a jelen kor, de ha választani kell, én inkább választom az éz s, mint pénzarisztokráciát. Ezért is légy üdvözölve te drága székelyföld!

És a közérközlenség — fájdalom, e szót ma-holnap kitörlik az emberiség szótárából — oly magas fokon áll nálad, minőt más helyett hasznatlan keresni. Van gazember mindenütt, az tagadhatlan, de azért a szegény (?) székelyföld börtönei nem oly szűfölvők, mint a gazlag alföldi.

És léányod? Szívem elszorul, lelkem elfogul ha rájok gondolok. Keressen bárki egy helyet, hol a nők oly finom erkölcsi érzettel bírnak, oly háziasok, oly gyöngédek, jó gazdaszonnyok s oly jó, értelmes anyák, mint nálad — s megszegyénítés nélkül emelek kalapot, mert tudom, hogy oly hely nincs.

Szépnek az alföldi nők; szépnek a dunántúliak, az tagadhatlan, híresek Erdélyben a kükülömmen-

tiék, de oly szépek még sincsenek, mint a te léányaid kiknek nincs szükségük pirosítóra, fehérítőre, hogy homlokukon a derült értelmiség s arcukon az élet rózsái tündököljenek. Ep azért székelyföld női közönsége, légy üdvözölve általam!

Kedves székelyföld! Ne bánd, ha huzzák olykor olykor a vészharangot; az csak hamis hang. Hadd legyen művelte földed s nevelte gyermekek még jobban, mint eddig. Te éni, állni fogsz, mint a hullámok közül kiemelkedő, rendíthetetlen kőszál s meglásd, betelik Jókai azon jóslata, mit „a jövő század regényében” mond: hogy a végső ember székely ember leend!

És . . . de már is hosszúra nyult levelem. A jövő számban írni fogok még, hihetőleg a székelyföldet érdekelt dolgokról. Addig is fogadját Háromszékemegyminden rendű lakossága legforróbb üdvözlömetem!

Finta Ignée

A táplálók és táplálkozás.

(Folytatás.)

Igy Kersten Ottó leírása szerint a pavianok leszedik a leveleket, bimbókat, virágot és félérlett gyümölcsöt, gyökereket és gumókat ásnak ki, de a könnyeben legyőzhető állatoknak sem vetik meg. A hangyak, lepkebábók, rovarok, sima hernyók, legyek és pókok igen kedvelt zsákmányul szolgálnak. Végre a legveszedelmesebb fészekrablók, a kisebb madarak tojásait, fiait, az egereket látható étvágygyal költik el.

Nem sokat különbözik ezen leírástól Lortsch Alfredé, a hol az ausztraliakról említi: mindenféle madarat köztük a döggeszlyűt, mindenféle halat, denevért, ezek közt a repülő kutyát, békát, gyíkot, kígyót, rovar megesszék. A bongó négekről írja Schweinfurt G. hogy azok az emberen és kutyán kívül semmiféle állati eledelt, patkányt, kígyót, henyát, kővér scorpíót, termitát (szárnyas hangya) sem vetnek meg.

A tápláléknál nem csekélyebb fontossággal bír annak elkészítése.

Bármily mennyiségben nyujtsa a természet tápszerünket nem elégednénk meg annak nyers állapotban való elfogyasztásával mint a kazán a nyers kőszénnel, hanem a tápláláson kívül megkívánjuk, hogy a tápszer felvétele élvezettel is járjon, e mellett az élettevékenységet is fokozza.

Ezt pedig épen a tápszernek kellő elkészítése által érjük el s tekintetben annyira jutottunk, hogy inyünk valóságos zsarnokává lett gyomrunknak.

A természet akarta ugyan hogy napjában 3-szor összeenyvezzük földi hüvelyünket, de a természet mégis ártatlan ha mértékletlenség és szenvedély betegségeket von maga után.

Az ember épen úgy nemesedik gazdag és jó tápszer által, mint az állat; a táplálék úgy hat a lélekre, mint a hogy a széna, vagy nyers fű a bival tejt minősíti, s ezen nemesedés ismét a tápszer nemesítését vonja maga után. Ez által jöttek létre a fanyar vadonokból a legizletesebb nemesített gyümölcsök. Az ő ember és a mostani között nagyobb a különbség, mint a vad mustang és a telivér angol fül, vagy egy „Kincsem” között.

A husevés megelőzte a kenyéret, mint még számos husevő vad nép ma is nélkülözi az utóbbit. Valószínűleg az ő nomádok is megitták az élejtett vad erősítő meleg véret, mint még ma is az indiánok, sőt még akárhány zergevadász is. A kenyér több előkészületet kíván mint a hus, ezért előbb használták a pépet (puliszkát, polentát) a kenyérenél. A hus nyersen ették, mint még ma is számos népek, s nem fél nyers-e az angolok beasteackjeje?

A keleti ocean szigetén nyersen eszik ma is a halakat, a szamojei szó „nyersenyőt” jelent, az osztjakok szeletekre vágják a húst és vérbe mártogatják. Tudva van őseinkről a hunokról, hogy a húst nyereg alá téve puhára lovagolták mint még ma is a tatárörzsek. Az eskimó bálmatok mennyiségben fogyasztja a nyers fókaszalonnát s sok más eltompult inyű inyenc megírja a tót nap-szamos étvágyt, mellyel a nyers hájat elfogyasztja, s hogy mily felségesen izlik ez neki, s mily ritkán juthat hozzá, kitűnik azon jámbor tót zatyafi kivánságából, midőn mondja: „ha in királ lenniam háj ennim, zsir innám.”

Az első kenyér, a mit az ember elfogyasztott, lett az emberi társulás létrehozója, de azért még sem áll ezen definitio: az ember kenyérvő állat (noha már Homér „sotophagoi” t használ „emberrek” helyett), mert ez csak Európára áll; más világrészek nagy részeiben a kenyér annyira ritkaság mint nálunk a cassava, ananas, hanana, vagy mint hajdan a kávé és burgonya.

A kenyér feltalálásának köszönhetjük első sorban a földművelést*) mert mint Ausztráliában tett vizsgálódások bebizonyították, ott már előbb volt szokásban — és van még más helyeken ma is — bizonyos vadon termő magvak megőrölése és kenyérré sütése, mint a földmagvak legkisebb nyoma is, és épen azon belátás, hogy mily előny volna az ily hasznos magvoknak nagy mennyiségben való bírása, hozta létre azok mesterséges tenyészését s így a földművelést. A kenyér feltalálásának köszönhetjük tehát nemünk művelődését, miért is a régiek isteni származatot tulajdonítottak annak, noha itt is a véletlen tett legtöbbet, mint

sok más találmánynál. — Ama vén fősvény házi-asszony, midőn a megmaradt darabka tészta, hogy kárba ne vesszen ellette és más tésztahoz keverte, soha sem gondolta volna, hogy a kovászt fogja feltalálni, a mi által lesz csak a kenyér valóban izletes és könnyen emészthető. Századok multak el míg az ember az igénytelen gabnafajra akadt, magvait megette, aztán megtörte, vagy megörölte és vízzel elegyítve a pépet feltalálta. Meglehet, hogy amaz egyszerű korban épen annyira kikélt ezen fenyűzés ellen, mint az ellen, ki az első csizmát csinálta, először ilt lóra vagy kocsiába, vagy először viselt eryőt az első ellen.)

Amerika felfedezésével a burgonya lassanként majdnem kiszorította a kenyeret. A leves növényanyagok osztályát képviseli ez a káposzta, gombák és zuzmók. A mérsékelt égvy alatt termő különféle friss növények közül egy sincs olyan értékes mint a burgonya (Solanum tuberosum); különösen ha tekintetbe vesszük kellemes ízét és tápláló sajátságait, melyeknek folytán az csaknem minden család naponkénti eledel, és mely iróval és főzőtt tejjel, rövid idővel ezelőtt csaknem egyedüli tartató tápszere volt egy egész nemzetnek (az irlandiaknak.)

Angliában W. Raleigh hozta 1581-ben Chiliből. A meleg égály alatt a mi burgonyánkat az édes burgonya, articsóka és hasonló növények helyettesítik, a sarkövi vidékeken pedig az olaj és más állati eledelke veszik fel ennek szerepét.

Ennélfogva mondhatjuk, hogy az, e földteke legmelegebb és leghidegebb részeiből tényleg ki van zárva. Termő helyein is a talajnak, címának aránylag könnyű változásai is befolyással vannak rá, mivel különböző országokban igen különböző burgonya terem.

Ezen hasznos növény, mely a belőle készített pálinkával együtt millióknál pótolja a kenyeret és húst, s mely Németországban az 1771 és 1772. évszékben kimondhatlan szolgálatot tett, roppant el-lenszenvet keltett mind-nfelő midőn elterjesztésére törekedtek. Franciaországban törvényesen rendeltek el mivéslet, iltetni való gumókat osztották ki a földészek közt, a nélkül, hogy foganatja lett volna, végre is csak csefoglalással terjedt el t. i. eltöltötták mivéslet, minek az lett következménye, hogy a földészek az állami iltvényeket jelenkiunt teljesen kifosztották, s így a burgonya mivéslet el lett terjesztve. Magyarországon a burgonya mivéslet egy 100 éve honosodott meg, legelőször a felföldi tótok és németek közt. A székelyföldön is csak a mult század végén lett ismeretessé. Sok helyiütt eleinte a földes urak csak fenyegetéssel bírhatták rá jobbágyaikat, hogy burgonyát természetesen és vele éljenek. Hogy mily változatosság érhető el a burgonya ételekben megérdemli a közetkező curiositás felemlést. Egy falusi lelkész ilyen burgonya ebédet adott: először burgonya leves, aztán burgonya főzelék pirított burgonya szeletekkel főlzet (Auffage) gyanánt, burgonyapástétom, kirántott burgonya burgonyaszalattával, burgonya haluska; csemegéül burgonyacukor és burgonyasajt, a kávé porkútt burgonyából volt, egy a kenyér, bor és liquoris, dohányzók számára pácoltt burgonyalevelek álltak rendelkezésre. A derék ember azon törte fejét, hogy miképen lehetne gyertyát előállítani burgonyából és burgonya papírra írni prédikációt.

A hinduk fő táplálékát a rizs képezi, s ez bizonyára régebb a mi kenyérünknl, étvágygerjesztőbb és izletesebb a katonai és matróz kétszersült-nél, mert a szállított gyakran romlott liszt fergékel telt lisztet szállítanak, annyira, hogy sokan végezhetnének panaszos leveleket — ha lehetne — mint amaz árvaházfelügyelő: „Ha méltóságod az árvákból csalogányokat akar neveltetni, akkor természetesen semmi kifogásom sincs a liszt ellen!”

A hindu csak vizet iszik a rizshez, mindent oly kis mennyiségben, hogy a nyugatiak e mellett nem lennének képesek élni, de épen ezért ritkán beteg, csendes és szelid, mint a természet gyermekei, kiket a kokusz és kenyérpálma táplál. Oiaszországban ezzel élnek csaknem kizárólag gesztenyével és vízzel.

(Folyt. köv.)

É r t e s í t é s .

Az erdővidéki tanítótestület a roncsoló toroklob miatt elnapolt vándorgyűlést: f. évi februárhó 9-én reggeli 9 órátl kezdve tartja meg Bölönben az unitárius iskola helyiségében, melyre a tagtársakat és tanügybarátokat tisztelettel meghívom.

A gyűlés tárgyai: 1. Jegyzőkönyv olvasás. 2. Mintatanítás az irvaolvasásból Tamási István által. 3. Mintatanítás a számtanból Vitális Domokos által. 4. T. mintatanítások bírálata. 5. Felolvasás Erdővidék földrajzi fekvésének népisokolai módszerül Cirmai Lajostól. 6. Felolvasás Tulogdi Páltól, később meghatározandó tárgyról. 7. Kébbi ügyek, indítványok.

Baróti, 1878. január hó 24.

Bedő József,
elnök.

*) Smiles anegély.

*) Smith s tápszer.

*) Das Buch für Alle.

*) Hunfalvi Magy. orsz. és népek.

*) Peschel Völkereunde.